

DAGENS FRÅGOR

Sparande och spararna ha, antingen de nu strävat samman livförsäkringar eller tillgodohavanden i sparbanker och affärsbanker, enbart under de två senaste åren förlorat omkring 5 miljarder. Man kan icke bestrida, att det först och främst är den stora massan av småsparare, som fått sitta emellan, samt att pensionstagare och sparare genom sänkt standard och minskat realvärde av sparkapitalen fått bidra till realinkomstökningar på andra områden.

På regeringshåll beklagar man det inträffade. Finansministern sträckte sig t. o. m. så långt, att han i ett av sina föredrag medgav, att bland dem, som förlorat, »finns fall med beklagliga sociala verkningar». Men man ursäktar sig med, att man på det hela taget icke kan rå för det. Eller som herr Sköld uttryckte saken: Vi står här inför »en ofrånkomlig påverkan utifrån».

Samme talare har tre på varandra följande söndagar uppehållit sig vid detta delikata ämne. Utöver mera allmänt formulerade beklaganden har han anfört vissa tröstegrunder. Han har sökt framhålla för spararna, att de visserligen ha förlorat i sin egenskap av sparare men i gengäld ha de vunnit i sin egenskap av löntagare. Han syftade härvid givetvis på kompensationen för penningvärdeförsämringen, som löntagarna men icke spararna fått.

Denna uppläggning av problemet tycks dock icke ha verkat alldeles övertygande. Argumenteringen har förefallit mängen en smula för genomskinlig. Den omständigheten att en löntagare undan för undan kunnat vinna mer eller mindre fullständig täckning för de höjda levnadskostnaderna vederlägger ju inte i något som helst hänseende det faktum, att hans sparkapital samtidigt i realiteten starkt sinat. Hade han 10 000 kronor på sin sparbanksbok 1938, så är de ju i dag inte värda mer än 5 000 kronor.

Möjligen i känslan av att den tidigare förkunnelsen inte »slog» tillräckligt försökte sig herr Sköld vid ett av de senaste framträdandena på en annan metod. Han erinrade om att i pressen synts en uppgift att penningspararnas förlust av 5 miljarder borde jämföras med en inkomstökning för löntagarna på 3,5 miljarder. Denna jämförelse avser dock så olika ting som kapitalvärde och årsinkomst, sade herr Sköld, och företog en omräkning av penningspararnas realminskning av kapitalvärde till årsinkomst. »Med anlitande av en i detta fall rimlig förräntningsprocent av 3» — en dyrbar formulering! — kom herr Sköld till resultatet, att penningspararnas förlust i årsinkomst blev 150 miljoner. Denna siffra skall jämföras med löntagarnas 3 500 miljoner, menade herr Sköld.

Med all möjlig respekt för den finansministeriella räknekonsten kan man dock icke underlåta att konstatera förekomsten av ett stänk komik över denna senaste form för argumentation. När man från

högerhåll rekommenderat en måttlig justering av räntan uppåt för att därmed animera till ett ökat sparande, har från socialdemokratisk sida med en i och för sig beundransvärd envishet städse invänts, att räntans storlek spelar ingen som helst roll med hänsyn till människornas villighet eller ovillighet att spara. I flertalet fall skulle nämligen kapitalet vara så litet att dess ränteavkastning under alla omständigheter blir obetydlig. För dessa människor är sparpenningen, kapitalet, det väsentliga, icke dess avkastning.

Ja, så har det alltid låtit på den kanten på diskussionsmötena. Nu kommer plötsligt finansministern med en alldeles motsatt uppfattning. För honom står det klart, att jämförelsen skall göras mellan lönestegringen på 3 500 miljoner och *avkastningen* på de förlorade 5 miljarderna, 150 miljoner. Hur går nu detta ihop? Ja, han får väl, åtminstone inför sig själv, resonera som den kände skådespelaren, som kallades upp till en av taxeringsnämnderna i Stockholm:

— Ni deklarerar för en inkomst på 4 000 kr., men Ni har en våning, som kostar 5 000 kr. i hyra. Hur går det ihop?

— Går ihop? Vem tusan har sagt, att det går ihop?

Nej, det är inte något urskuldande eller mer eller mindre skruvade bortförklaringar, som spararna behöva. De kräva fakta och vittnesbörd om en ny och mera realistisk ekonomisk politik, en fast och stram penningpolitik, förd så att en husmor känner att en krona i dag kommer att vara värd en krona i morgon.

Vi kunna dock icke hanka oss fram med komensationer och subventioner hur länge som helst. Har icke själva Socialdepartementet nyligen låtit en av sina politiska tjänstemän i Socialförbundets tidsskrift försiktigt anföra vissa tvivel på indexmetodikens förträfflighet, utmynnande i en förmodan att »indexregleringar gärna får som psykologisk effekt att motståndet mot prisstegringar slappnar». Detta försynna antagande torde icke sakna fog för sig.

De sammanlagda statliga subventionerna anses röra sig om 800 à 900 milj. kr. Vem betalar dem? Det gör naturligtvis praktiskt taget vi alla. »Ingen betalar sin egen hyra. Alla betalar varandras hyra.» Nära en miljard i skatter kan icke tagas ut av några få. Folket i dess helhet får vara med och betala. Ingen kan bestrida riktigheten exempelvis i TCO:s bekanta deklaration, i vilken man varnade för möjligheten av en explosionsartad utveckling av priserna, när de tillfälliga subventionerna slopades, men samtidigt framhöll att tjänstemännen — om subventionerna skulle betalas med skattemedel — fingo betala mer än om fördyringen toges ut genom prishöjning.

Alltför många människor föreställa sig alltjämt att subventioner äro en social förmån. I realiteten är ju detta ingenting annat än en illusion, en synvilla. Subventionering innebär, att man betalar en del av priset på en vara vid disken och en annan del via skattsedlarna. Man får två kvitton: butikens och skatteverkets.

Subventionsmyten är en av de många ekonomiska myter, som den härskande regimen så ivrigt propagerar. Det är högt på tiden, att den avlivas. Ju längre man dröjer därmed, ju smärtsammare blir den ofrånkomliga saneringsprocessen.

Politiska reträtt- Då fackföreningsledaren Matti Paasivuori (född på platsen i Finland. Hälleberg) den oroliga våren 1917 blev senator, dvs. medlem av regeringen i det Finland, vars konstitutionella ställning då var något oklar, så lät hans hustru meddela, att hon upphört att utföra tvätt för andra under den tid hennes man satt i regeringen. Efter det denne återgått till sina fackliga sysslor, började fru Paasivuori, som vanligt, åtaga sig tvätt igen. Det var ingen i Finland som i offentligheten gjorde sig lustig över detta. I stället fann man att det hela vittnade om en folklig och enkel redbarhet. Den nye senatoren ämnade inte utnyttja sin ställning för att kliva högre på den sociala rangskalan, men hans post var samtidigt sådan, att det inte passade sig för hans hustru att arbeta som tvätterska, medan ledamotskapet i regeringen varade.

Några meddelanden av det här antydda slaget lär man inte få se i dagens Finland. Men Matti Paasivuori tillhörde den generation av arbetarledare, som levde i ett slags asketiskt främlingskap inför det borgerliga samhället. Åtskilliga av dem voro nykterhetsmän, såsom exempelvis Väinö Tanner, Hannes Ryömä och Väinö Voionmaa. Ännu på 1920- och 1930-talen var det ytterligt sällsynt att se en socialdemokratisk förgrundsgestalt på en s. k. guldskrog i Helsingfors. Några partivänner, drömmande om en karriär i det borgerliga statsmaskineriet, hade arbetarrörelsen knappast heller under de nämnda decennierna. Att Väinö Hakkila, fil. kand. och jur. kand., under en period 1917—1918 fungerade som chef för fängvårdsstyrelsen betraktades mest som en gästroll; två år senare blev han vald till borgmästare i Tammerfors, den förste socialdemokratiska borgmästaren i landet. Om en socialdemokrat för 30 år tillbaka yppat någon lust att sitta som landshövding eller som Finlands diplomatiska sändebud i utlandet, skulle han av partivännerna ha blivit utskrattad såsom en fåfång och löjeväckande figur. Ett under alla omständigheter oavvisligt villkor för varje form av en antydd placering var, att vederbörande hade ur borgerlig synpunkt klara papper beträffande upproret 1918. Då Väinö Tanner i december 1926 bildade sin rent socialdemokratiska regering fanns det inte i denna en enda medlem, vilken kunde misstänkliggöras för något samröre med de upproriska åtta år tidigare. Som en trevande inledning till den socialdemokratiska revisionen av uppfattningen om huruvida en partivän kunde inplaceras i den borgerliga styrelseapparaten, får man betrakta utnämningen av Hannes Ryömä till generaldirektör för medicinalstyrelsen år 1926 och förordnandet av magistern och direktören Väinö Wuolijoki till Finlands minister i Wien och Berlin år 1927. Längre voro dessa dock ensamma svalor.

Hela tänkesättet, att en socialdemokrat skulle kunna bli generaldirektör, landshövding eller diplomat, var främmande för partiet. Dess ledande politiker hade i stor utsträckning sin civila försörjning ordnad inom de av partiet behärskade stora »framstegsvänliga» kooperativa företagen och det sades av Tanners vedersakare, att hans politiska makt inte minst berodde på hans utomordentligt starka ställning inom kooperationen. Mycket hängde samman med att partiet under sina två första decennier behärskats av en utpräglad fientlighet

mot »revisionismen». Marxismen skulle bida sin tid. Först när förvandlingen blivit ett faktum, skulle partivännerna rycka fram och besätta posterna.

Efter de prövningar, som började hösten 1939, har en alldeles ny anda vuxit fram, förberedd av det samarbete, som etablerades 1937, då socialdemokraterna trädde in i liberalen A. K. Cajanders rödmylloregering. Vid vapenstilleståndet hösten 1944 anmälde sig kommunisterna som en manstark och allt annat än anspråkslös grupp med krav på maktutövning i alla tänkbara former. Efter valet 1945, då de organiserat sig som en »folkdemokratisk» grupp och voro riksdagens största parti (51 mandat av 200), blevo flera av kommunisternas fordringar i fråga om tjänster och poster uppfyllda. Hella Wuolijoki gjordes till chef för radion, Cay Sundström utnämndes till Finlands minister i Moskva, Johan Helo placerades på en liknande post i Paris och Ville Niskanen blev generalkonsul i New York för att sedan flyttas som minister till Jugoslavien. Inom de speciella kristidsorganen mötte man också flera namn på verksamma kommunister. Att statspolisen (»Stapo») skulle bli ett kommunistiskt maktinstrument var fullt naturligt med tanke på att institutionens chef i regeringen var inrikesministern Yrjö Leino, det kommunistiska partiets på den tiden obestridda ledare. Nylands län med Helsingfors fick en folkdemokratisk landshövding i V. J. Meltti. Men inte heller socialdemokraterna blevo lottlösa. Fackföreningsgeneralen Eero A. Vuori sändes till London och biträdande utrikesministern Reinhold Svento till Bern; redan tidigare satt Urho V. Toivola i Ottawa. Så småningom bemannade socialdemokraterna två länsstyrelser genom att partivännerna Härmä och Lumme blevo landshövdingar i Åbo, resp. S:t Michel.

I samma mån som cirkulationen i statsrådsborgen blivit livligare, har behovet att bereda förutvarande regeringsledamöter goda reträttplatser blivit allt större. På ett ganska tidigt stadium, redan år 1942, hade K.-A. Fagerholm utnämnts till direktör i det statliga alkoholmonopolet. I juli 1952 blev han dess högste chef. Av folkpensionsanstaltens fyra direktörer äro två förutvarande socialdemokratiska ministrar och en har representerat agrarpartiet i regeringen. Blott en av de fyra saknar politiska meriter. Direktionen för Finlands Bank har blivit hemvist för politiker, som önska vara bosatta i Helsingfors. I de statliga företagens förvaltningsorgan — dessa företag kunna i många fall ha formen av aktiebolag — finnas en mängd personer, vilka gjort karriär blott i riksdagen och regeringen. Man kan så litet tala om någon kommunistisk, socialdemokratisk eller agrarisk obenägenhet att fungera som chefer inom den högsta förvaltningen eller i de hel- och halvstatliga ekonomiska företagen, att envar kan bevittna den intensiva tävlan, som pågår mellan de stora partierna om att bemanna de mest inflytelserika — och inbringande posterna.

Den förändring, som skett inom det socialdemokratiska partiet i detta avseende, har en viss motsvarighet inom agrarförbundet. Ännu på 1930-talet, då ingen agrar vågade gå Juho Niukkanen emot, fanns det ytterligt små utsikter för en framgångsrik akademiker att komma fram tack vare partiet eller till ledningen av detsamma. Den förste,

som lyckades därmed var Urho Kekkonen, utrustad med alla de egenskaper, som krävdes för att kunna trotsa systemet Niukkanen. Han har fått rätt många efterföljare och det talas öppet om den grupp av »asfaltagrarer», vilken samlats kring herr Kekkonen, som nu leder sin tredje ministär och detroniserat den föregående partiregimens män. Då Kyösti Kallio år 1927 blev direktör i Finlands Bank visste alla, att det inte var hans sakkunskap på bankområdet som motiverade utnämningen. Denna föranledde inte heller någon revision av agrarpartiets inställning till statstjänstemännen och dessas avlöningsförhållanden. Dagens asfaltagrarer se, liksom socialdemokraterna, anorlunda på exempelvis verkchefernas löner än vad de båda grupperna gjorde för ett par decennier sedan. De som säkerligen känna sig besvikna över utvecklingen äro folkdemokraterna i dagens Finland. Hella Wuolijoki avlägsnades med dunder och brak från radion, den som folkdemokrat betraktade ministern Svento gick nyligen åter till det socialdemokratiska lägret, minister Helo påstås ha lust att göra detsamma. Det är egentligen endast Cay Sundström i Moskva och landshövdingen Meltti i Helsingfors, som äro kvar från den högkonjunktur, som rådde 1945.

En gång kunde det lilla finska framstegspartiet, med åberopande av sin republikanska och progressiva inställning, kräva en mängd poster med den tysta motiveringen, att socialdemokraterna inte brydde sig om posterna. Den motiveringen har numera förlorat allt både skenbart och verkligt berättigande.

Ovanstående förhållanden äro karakteristiska icke blott för Finlands utan även för många andra västeuropeiska länders politiska liv. »Man skall inte gå över ån efter vatten.» Det vill säga, man behöver inte fara över Bottenhavet utan kan här hemma plocka en liknande, omfångsrik röd bukett, i vilken dock de kommunistiska tistlarna dess bättre äro sällsynta och den gröna komplementfärgen ännu är blygsam.

Röd »Wehrmacht» Under åren närmast efter andra världskrigets slut i vardande. hörde man då och då talas om en mäktig tysk »befrielsearmé» (DBA), vilken under ledning av fältmarskalk Friedrich Paulus — förutvarande chefen för den olyckliga tyska Stalingrad-armén — vore under uppsättande någonstades i Ryssland. Redan namnet lät ju med all tänkbar tydlighet framgå, vad för slags uppgift, som månne vara tillämnad denna hemlighetsfulla armé. Till yttermera visso uppgavs, att Paulus personligen i så hög grad skulle ha vunnit vederbörandes gunst och förtroende, att man på ryskt håll övervägde att i tidens fullbordning rentav göra honom till »alltysk» rikspresident — en ny Hindenburg! — visserligen med kommunistledaren Wilhelm Pieck vid sin sida som rikskansler.

Hur pass stort verklighetsunderlag, som kan ha legat till grund för dylika rykten, må tills vidare lämnas därhän. I varje fall tystnade efter hand talet om den tyska »befrielsearmén». Paulus själv befinner sig tydligen alltjämt i Ryssland och skall, enligt vad det uppgivits av

till Tyskland nyligen återbördade krigsfångar, numera vara verksam såsom lärare i taktik vid militärakademien i Moskva. Om åtskilliga av hans underlydande officerare från Stalingrad är det däremot beaktat, att de ha fått återgå i aktiv tjänst och därvid anvisats mera praktiskt betonade arbetsuppgifter. Man lär sålunda kunna återfinna icke så få av dem på olika poster i den röda »Wehrmacht», som sedan några år tillbaka håller på att byggas upp i det sovjetiserade Östtyskland.

Det var på våren 1950, som mera konkreta och bestämda uppgifter om en röd »Wehrmacht» i vardande först började dyka upp. Redan vid denna tidpunkt berördes den östtyska återupprustningen offentligt av ingen mindre än den västtyske oppositionsledaren Kurt Schumacher. Och redan nu var man på västtyskt håll t. o. m. i stånd att avslöja den avsedda storleken av den blivande östtyska »nationalarmén». Det sades vara fråga om en styrka på icke mindre än 350—400 000 man. Det bedömdes dock troligt, att ryssarna t. v. ämnade gå varsamt fram, och att de helst såge, att västmakterna toge initiativet till en västtysk remilitarisering, innan de själva läte sin östtyska »folkarmé» öppet framträda.

Intet, som senare inträffat och framkommit, har jävat riktigheten av dessa utsagor. Fastmer tyder allt på att under de båda år, som därefter förflutit, arbetet på att lägga en fast och solid grund för en kommande östtysk satellitarmé oavbrutet och målmedvetet fortgått. Om någon forcerad upprustning har det sålunda icke varit fråga. Kvaliteten har satts före kvantiteten, en numerärt begränsad men väl utbildad, fast disciplinerad och politiskt pålitlig befälskader har bedömts viktigare än stora manskapsreserver. Det är först innevarande sommar — samtidigt med att planerna på en västeuropeisk försvarsgemenskap börjat nalkas sitt förverkligande — som slutskedet i den östtyska »nationalarméns» uppbyggnad synes ha inletts, som tidpunkten kommit att igångsätta den sedan länge förberedda *kvantitativa* expansionen. Betecknande nog har under den senaste tiden från det kommunistledda »socialistiska enhetspartiets» sida offentligen framförts »krav» på att modernt utrustade »väpnade försvarsstyrkor» måtte uppsättas i Östtyskland — till försvar av landets gränser mot »aggression» västerifrån. Det kan nog förutsättas, att en dylik »spontan» begäran icke blir lämnad utan avseende.

Formellt leder den östtyska »nationalarmén» sitt ursprung från de »gränspolisförband», som ryssarna förtänksamt nog började sätta upp redan på senhösten 1946. Två år senare — sedan det »kalla kriget» börjat antaga en mera akut karaktär — följde nästa steg. Genom utbrytning ur gränspolisen lades grunden till en organisation, som fick den kanske något eufemistiska beteckningen »Bereitschaften», dvs. beredskapsavdelningar. För att administrativt och utbildningsmässigt omhänderta dessa »Bereitschaften» inrättades en ny central förvaltningsmyndighet, »Hauptverwaltung für Schulung» (HVS), sedermera omdöpt till »Hauptverwaltung für Ausbildung» (HVA). Såsom nominell chef för HVA — till att börja med underställd det östtyska inrikesministeriet men senare lydande direkt under den ryska kontroll-

Dagens frågor

kommissionen — framträdde efter en tid »generalinspektören» (= generallöjtnanten) Heinz Hoffmann.

I och med tillkomsten av HVA hade synbarligen ett slags embryo till en blivande arméstab sett dagen. Två år senare tillkommo tvenne nya »huvudförvaltningar» — redan från begynnelsen sorterande direkt under den sovjetryska militärmyndigheten. Dessa rubricerades såsom »Hauptverwaltung Seepolizei», respektive »Hauptverwaltung Luftpolizei». Det tarvades knappast någon mer utpräglad slutledningsförmåga för att ana sig till, att det här måste vara fråga om förberedelser för uppsättandet av de båda återstående »försvarsgrenarna» i Östtysklands blivande röda »Wehrmacht», dvs. marin och flygvapen.

Vid den tid då Korea-kriget utbröt — med en ytterligare markant sänkning av det »kalla krigets» temperatur som omedelbar följd — hade remilitariseringen i Östtyskland nått ungefär följande omfattning.

Antalet »Bereitschaften» uppgick till inalles 39 st. Dessas karaktär eller allmänna struktur var emellertid icke helt ensartad. Inemot $\frac{2}{3}$, närmare bestämt 24 st., företedde påfallande likheter med infanteriregementen i miniatyr. De återstående utgjordes av olika specialförband. Därtill kommo vissa s. k. »folkpolisskolor», tydligen avsedda som utbildningsanstalter för mer kvalificerad befälspersonal. Uppgifterna om den totala numerären gingo något i sär. Enligt de trovärdigaste källorna skulle den egentliga »beredskapspolisen» på hösten 1950 ha uppgått till omkring 60 000 man, under det att den s. k. »sjö-folkpolisen» räknade en numerär av högst 8 000 man. Den s. k. »flygpolisen» hade av allt att döma icke nått över förberedelse- eller planeringsstadiet.

Vid årsskiftet 1950—51 tog en ny fas av den östtyska upprustningen sin början, *konsolideringsskedet*. Utåt markerades förändringen främst av en omfattande utrensning av alla politiskt opålitliga eller eljest mindre önskvärda element. Det beräknades, att den egentliga »beredskapspolisens» numerär därigenom på kort tid sjönk till obetydligt över 50 000 man, marinpolisens till c:a 5 000.

I samband med denna personella sanering företogs jämväl en radikal organisatorisk omstöpning av »die Bereitschaften». Därvid skars antalet självständiga enheter ned till 24 st. — motsvarande de förutvarande infanteriförbanden. Dessa fingo karaktären av ett slags reducerade »combat teams» (brigader), bestående av ett motoriserat skytte-regemente, förstärkt med pansar, artilleri och vissa andra specialförband. Samtidigt upplöstes troligen vissa av de tidigare existerande särskilda utbildningsformationerna och övertogos deras uppgifter av de förutvarande »Bereitschaften». Såsom anmärkningsvärt må noteras, att de 24 »VP-Dienststellen» (såsom »die Bereitschaften» numera benämndes) tydligen till en början sorterade direkt under HVA, att alltså mellanliggande kommandoinstanser saknades. Det blev likväl efter hand tydligt, att detta måste ha varit tänkt blott som ett provisoriskt arrangemang. Det framkom nämligen, att ett antal högre staber voro under uppsättande, lokaliserade till Potsdam, Schwerin, Dresden, Weimar och Halle. »Some observers believe these

group headquarters represent cadres for future German Army corps», anmärkte för inte så länge sedan (13/5 1952) New York Times' kände militärkommentator Hanson W. Baldwin. Det förefaller, som om Baldwin här valt en överdrivet försiktig formulering. Det är nog svårt att överhuvud taget tänka sig någon annan förklaring än just den av honom antydda.

På vilket stadium befinner sig då den östtyska upprustningen just nu, och vad kommer att ske i nästa etapp? Självfallet är det mesta, som ännu kan sägas i detta ämne, mer eller mindre lösa spekulationer. Det är emellertid av visst intresse i detta sammanhang, att en »vanligen välunderrättad» Berlinkorrespondent redan för snart två år sedan nämnde just 1952 som det år, då den östtyska »folkarméns» kadror antagligen skulle komma att fyllas med värnpliktigt manskap.

Att betydelsefulla ting äro i görningen kan svårligen betvivlas. Signifikativt föreföll redan ett meddelande från Sv. D:s Tysklandsred. kort före midsommar, att »en sovjetrisk militärmission», bestående av bl. a. generalöverstarna Vinogradov och Sjeltov, anlämt till Östtyskland, med uppgift »att förvandla folkpolisen till en verklig armé». Att man är i färd med att sätta upp en egen »nationalarmé», göres f. ö. icke längre någon hemlighet av på östtyskt regeringshåll. Envar måste dock inse nödvändigheten för Östtyskland av egna väpnade styrkor, som en motvikt till »de aggressiva västtyska legosoldaterna».

Redan i början av maj — alltså innan det västtyska s. k. »generalfördraget» ännu undertecknats — lät den östtyska regeringen sätta igång med en omfattande rekryteringskampanj, vilken dock icke tycks ha avsatt alltför lysande resultat. En lag »till skydd för Tyska Demokratiska Republikens gränser», stadgande allmän värnplikt för män mellan 18 och 45 år, uppges emellertid finnas utarbetad och klar att framläggas, så snart det psykologiska ögonblicket bedömes vara inne. Vad beträffar upprustningens finansiella sida, »beviljades» redan före midsommar de erforderliga medlen av den östtyska »folkkammaren». Några budgettekniska komplikationer behöver man följaktligen icke ha bekymmer för, därest — såsom det uppgivits — avsikten på allra högsta ort skulle vara, att Östtysklands nya »Wehrmacht» redan till instundande höst skall stå i huvudsak färdigorganiserad och stridsberedd. Svårigheterna skulle väl snarare vara av praktisk art och främst beröra upprustningens personella sida. Att på några månader stampa fram en armé på »minst 350 000 man» — en siffra som varit synlig under de senaste månaderna — lär icke ställa sig så lätt ens i en totalitär stat, t. o. m. om, såsom i förevarande fall, ytterst grundliga och metodiska förarbeten utförts. Kadern för de 24 divisioner, som närmast uppgetts vara påtänkta, har man i varje fall redan klar, i form av de 24 hittillsvarande »VP-Dienststellen».

Beträffande den östtyska »flottan» uppgav redan i vintras Martin S. Ochs i en specialartikel till New York Times från Berlin (21/2), att enligt pålitliga källor dennas personella numerär vore avsedd att till slutet av 1952 svälla ut till icke mindre än 19 000 man. — Om »flygvapnets» upprustning äro uppgifterna fortfarande sparsamma och vaga.

Alltnog. Det ligger åtminstone i dag en viss sanning i vad en svensk utrikeskommentator redan för mer än ett år sedan hävdade, nämligen att Stalin »i tyska folkpolisen smitt ett vapen så starkt, att han enbart med dess tillhjälp skulle ha goda chanser att göra sina motståndare på kontinenten schack och matt». Allt, eller åtminstone mycket, hänger emellertid på i vad mån denna nya röda »Wehrmacht» kan anses någorlunda pålitlig, ur rysk synpunkt sett. Det förefaller knappast, som om ryssarna själva kände sig riktigt övertygade om den saken. Det är kanske för mycket att kalla det symptomatiskt, men det är onekligen ett intressant och tankeväckande förhållande, att de tyska officerarna i den röda »Wehrmacht» konsekvent övervakas av ryska »kolleger» (i tysk uniform). Som överkontrollör (»oberster sowjetischer Berater»), ett slags östtysk överbefälhavare, fungerar — eller fungerade till helt nyligen, då han enligt uppgift remplacerades av general Makarov — general Petrakovski, formellt i den relativt blygsamma befattningen som förbindelseofficer mellan HVA och den f. d. ryska kontrollkommissionen under general Tjuikov. En av Petrakovskis (eller, numera, Makarovs) mera prominenta medhjälpare är general Kubanov, som kan förmodas ha meriterat sig för sin nuvarande post genom sin aktiva insats vid uppbyggandet av den nordkoreanska armén.

Emellertid är det ju under alla förhållanden klart, att den röda »Wehrmacht», vars konturer nu börja allt tydligare framträda, dock ur västeuropeisk (och västtysk) synpunkt representerar ett ytterst allvarligt, låt vara ännu så länge mer eller mindre latent, hot. Visserligen lär det väl varken i dag eller framdeles vara möjligt för Sovjet att enbart med anlitan av sin östtyska satellitarmé »göra sina motståndare på kontinenten schack och matt». Men däremot är det högst tänkbart, att densamma, divisions- eller armékårsvis »integrerad» i den sovjetryska »Atlantarmén», kunde komma att för den senare innebära ett icke oväsentligt militärt krafttillskott och ett icke mindre värdefullt propagandistiskt »understödsvapen». Icke minst med hänsyn till sistnämnda faktor skulle det måhända för den sovjetryska regeringen och dess tyska ombud rentav innebära ett streck i räkningen, om den västtyska upprustningen trots allt bleve inhiberad, som följd av förbundsdagens vägran att ratificera »generalfördraget». Att en dylik eventualitet skulle förmå även Sovjet att annullera sina planer på en (öst)tysk »Wehrmacht», torde få anses i det närmaste uteslutet. Därtill ha av alla tecken att döma förberedelserna på den röda sidan redan framskridit alltför långt, alltför omfattande långsiktiga investeringar gjorts.

Såsom nästan alltid, då fråga är om Sovjet, torde nog även i detta fall gälla, att målet förblir oryggligt och konstant, men att medlen och taktiken väl kunna varieras i takt med de yttre omständigheternas skiftningar.

ASe.

Skärpt kris i Mellersta Östern. Den senaste tidens dramatiska tilldragelser i Persien och Egypten ha åter försatt Mellersta Östern i händelsernas medelpunkt och detta på ett högst oroande sätt. Vad

som timat i Teheran och i Nildeltat innebär ökade risker för en fullständig omstörtning av maktläget i denna ur strategisk liksom ur ekonomisk synpunkt så betydelsefulla del av världen.

I Persien föreföll det, som om doktor Mossadeghs fanatiskt-nationalistiska politik äntligen skulle ha nått sitt logiska, på engelskt håll med spänning och längtan motsedda slut. Oljeexportens upphörande hade skapat oöverstigliga statsfinansiella svårigheter. Mossadeghs ställning i de persiska kamrarna hade därför mycket försvagats, och de val han anordnat hade givit så kläna resultat ur hans synpunkt, att proceduren tills vidare hade avbrutits. Shahan, länge i London och Washington betraktad såsom potentiellt en modererande faktor i spelet, vägrade Mossadegh att vid en regeringsombildning övertaga även krigsdepartementet. En sådan koncentration av portföljer skulle tilllåta honom att draga också armén in i sitt maktområde och sålunda beröva monarken alla möjligheter att i ett yttersta nödläge uppträda såsom självständigt handlande politisk maktfaktor. Resultatet blev Mossadeghs avgång. Till hans efterträdare utnämndes Ghawam, den mångförfarne gamle politikern, som 1946 med så förbluffande framgång hade lyckats bemästra den svåra kris, som vållats genom rysarnas vägran att utrymma Persien vid krigets slut och genom den av dem inscenerade resningen i Azerbeidsjan.

Det har från amerikanskt håll kommit energiska dementier mot de uppgifter, som spritts från Mossadeghs anhängare, att det skulle ha varit den amerikanske ambassadören som påverkade shahan, när denne fällde Mossadegh och tillkallade Ghawam. Därmed må vara hur som helst. Säkert är, att Ghawams tillträde och första uttalanden framkallade ytterst sympatiska och positiva kommentarer i London och Washington. Detta var ej heller underligt, ty den nye regeringschefen antydde klart sin avsikt att söka nå en uppgörelse i oljekonflikten och deklarerade i mycket kraftiga ordalag sin beslutsamhet i fråga om upprätthållandet av lag och ordning och bekämpandet av ansvarslös nationalistisk agitation.

Detta blev emellertid hans olycka. Mossadeghs direkta anhängare tillsammans med kommunisterna och de ultramuhammedanska organisationerna startade häftiga demonstrationer mot Ghawam, shahan och västmakterna. Blod började flyta. I denna situation svek motståndskraften hos shahan och kamrarna. Ghawam måste avgå och fly för sitt liv. Mossadegh återvände i triumf till makten.

Det inträffade innebär en mycket viktig förändring av läget i Persien. Shahan har till synes förlorat alla möjligheter att hävda en moderat politik mot Mossadegh. Dennes dominans har kommit till uttryck i att han numera fått den eftertraktade makten över armén liksom även i övrigt mycket vittgående fullmakter. För ögonblicket står han i realiteten som Persiens diktator.

Den vidare utvecklingen är emellertid hölj i dunkel. Den nära allians, som framträtt mellan kommunisterna och de mest fanatiska och främlingsfientliga muhammedanska partigångarna, är ett mycket olycksbådande symptom. Mossadeghs avsikt att starkt nedskära armén — av statsfinansiella skäl — förefaller allt annat än välbetänkt

med tanke på Persiens utsatta läge i det storpolitiska maktspelet. Den tilltagande agitationen inte bara mot England utan numera i mycket hög grad även mot U. S. A. — t. ex. kravet på utvisande av de amerikanska militära experterna i Persien — gör det högeligen ovisst, om Persien av egen kraft skall kunna hålla sig utanför den kommunistiska maktsfären. Kommentarererna i den amerikanska pressen äro mycket oroliga. Mossadeghs egna förklaringar under de sista dagarna om vikten av att ordningen upprätthålles, och hans varningar för samröre med det kommunistiska Tudehpartiet tyda på att han äntligen börjar skönja, hur farlig situationen är. Men det är alltjämt svårt att förstå, hur han med hänsyn till sina föregående och sina anhängare skulle kunna gå med på en rimlig uppgörelse i oljetvisten och därmed bringa Persiens finanser på fötter. Risker för honom att gå till historien som en persisk Kerenski förefaller förvisso inte liten.

Händelserna i Egypten äro så till vida av helt annan karaktär, som det där rör sig om en ren militärrevolt — ett pronunciamiento — mot konung Faruk och hans personliga förtroendemän. Mycket av vad som egentligen hänt är alltjämt oklart, och vissa punkter förefalla särdeles dunkla. Såsom kuppännens främsta mål har sålunda proklamerats att göra slut på den oerhörda korruptionen i Egyptens offentliga liv. Därom är i och för sig endast gott att säga. Men det förefaller då besynnerligt, att den händelse, som utlöste revolten, var återkallandet till makten av Hilaly pascha. Denne veterligen högt ansedde statsman hade tidigare på året försökt just en sådan uppreisning, och hans fall från makten då ansågs bero just på den oro och förbittring, som hans program utlöste i vissa kretsar, som ansågo sig hotade. Påfallande är likaså det nära samförstånd, som proklamerats mellan de nya männen kring general Naguib och ledarna för det mäktiga Wafdpartiet. Ty detta partis ledning har sedan länge ansetts ej ha något att lära i fråga om korruption ens av konung Faruk och hans numera störtade hovkamarilla. Den vidare utvecklingen av rengöringsaktionen i det egyptiska Augias-stallet kan därför mot ses med en viss spänning. Åtskilligt tyder redan på, att samförståndet mellan Wafd och de nya männen kan bli kortvarigt.

Viktigare äro emellertid de storpolitiska följderna. Det finns mycket att säga om konung Faruks egenheter både som monark och som enskild man. Men det förefaller dock, som om han — vilka hans motiv därtill sedan må ha varit — vid flera tillfällen har utövat ett modererande och hälsosamt inflytande genom att bromsa ultranationalistiska och främlingsfientliga ytterlighetsriktningar. Ej minst framträdde detta i ett mycket allvarligt läge i början av innevarande år. Nu är han borta och kronans möjligheter att i händelse av behov ingripa återhållande torde för lång tid framåt vara lika förstörda som i Persien. Det återstår då att se, vad de nya männen tänka sig på det utrikespolitiska planet. Deras rekrytering ur den egyptiska arméns yngre officerskår, med dess starka behov av upprättelse för det snöpliga fiaskot i fälttåget mot Israel, är i och för sig knappast ägnad att inge enbart lugn. Detsamma gäller deras förbindelser med Nahas pascha och de andra gamla Wafd-ledarna, som en gång för alla gjort

den onyanserade hetsen mot England till sitt största propagandanummer. Ominöst är också framträdandet av det muhammedanska brödraskapet och andra extremistiska riktningar bland den nya regimen hejklack.

Man får hoppas, att general Naguib och Ali Maher skola visa sig i stånd att hålla extremisterna tillbaka och uppnå en modus vivendi med Västmakterna. Ty Egyptens läge är sådant, att dessa aldrig kunna desintressera sig för vad som sker i Alexandria och vid Suezkanalen. En utveckling i Nillandet i stil med den persiska skulle innebära en mycket oroväckande skärpning av det allmänna utrikespolitiska läget och kunna draga med sig svåröverskådliga följder.

Det får ej heller förbises, att Kairo med sina stora muselmanska högskolor har en betydelsefull opinionsbildande verkan inom hela den arabiska världen. Det är därför inte uteslutet, att händelserna i Egypten kunna utlösa följdverkningar på andra håll i den Mellersta Östern. Strategiska nödvändigheter liksom behovet av fri tillgång till världens viktigaste överskottsområde för olja tvinga Västmakterna att med oavlatlig uppmärksamhet följa denna utveckling mellan Nilen och Indus.

Östersjöns frihet. I juni inträffade över Östersjön händelser som på det högsta upprörde icke blott den svenska allmänheten utan även världssopinionen. De mest relevanta fakta voro följande.

Den 13 juni försvann under en navigeringsövning öster om Gotland ett svenskt militärt DC 3-flygplan, utrustat för radionavigering och -utbildning. Ombord befunno sig åtta man. Orsaken var till en början oförklarlig. Haveriplatsen låg ca 50 sjömil utanför Windau på den tidigare lettiska, numera som rysk ansedda kusten. Under de spaningar, som omedelbart igångsattes med flygplan och fartyg, fann man två dagar senare en gummilivbåt, som tillhört det saknade planet. Livbåten hade i hoprullat tillstånd blivit träffad av granateld från en automatkanon av kaliber som förekommer i ryska flygplan. Ett ryskt flygplan siktades ungefärligen vid denna tid över Gotska Sandön. Det svenska flygplanet hade blivit nedskjutet; bevisningen härför var praktiskt taget bindande.

I slutskedet av spaningarna efter eventuella överlevande i en drivande livbåt, som bedömdes kunna ha förflyttat sig nordostut ända till Finska vikens mynning på tre dagar, inträffade den 16 juni den dramatiska nedskjutningen av ett Catalinaplan. Detta obeväpnade räddningsplan arbetade vid tillfället tillsammans med ett annat av samma sort. Intet av dessa plan kom bevisligen närmare den baltiska kusten än 15 sjömil. Detta är den av chefen för flygvapnet angivna gränsen för flygningar i Östersjöns östra del, där ryssarna göra anspråk på en 12-milsgräns — ett anspråk mot vilket svenska regeringen i samband med fiskebåtsincidenter protesterat. På minst 20 sjömils avstånd från Dagö besköts Catalinan av två ryska jaktplan. Efter 7 upprepade anfall tvangs den att landa och sjönk. Två man av besättningen sårades, men alla kunde med gummilivbåtar ta sig över till en tysk ångare. De ryska flygplanen doko även mot livbåtarna men sköto

icke, möjligen beroende på att ammunitionen förbrukats. Nu kunde emellertid sju vittnen komma hem och avge sin högst uppseendeväckande berättelse.

Efter vederbörlig undersökning kunde de svenska myndigheterna konstatera, att båda de ryska övergreppen ägt rum över ostridigt internationellt vatten. Allmänhetens och pressens reaktion blev med rätta stark. Det var ju fråga om ett 8-faldigt mord och ett 7-faldigt mordförsök på svenska medborgare under laglig tjänsteutövning. Intresset kom nu att samlas kring den svenska regeringens och sedermera den ryska regeringens reaktion.

Den svenska regeringen handlade med snabbhet, värdighet och kraft. Med all tydlig skärpa framlades bevisen för övergreppen och avkrävdes förklaring. Det ryska svaret erkände klart Catalinanedskjutningen och förnekade icke DC 3-nedskjutningen, vilket senare väl får tas som ett erkännande. Man skyllde emellertid på att Catalinan skulle ha överträtt ryska gränsen och att den, i stället för att följa anvisningar om att därefter landa på ryskt område, öppnat eld mot de varnande ryska flygplanen, som då måst besvara elden. Dessa och andra uppenbara lögner bemöttes av svenska regeringen i den följande notväxlingen. Under denna framkom bl. a., att ryska regeringen erkänner, att svenska flygplan ha rätt att flyga över det öppna havet, men att ryssarna, som tidigare nämnts, räkna med en 12-milsgräns (i stället för andra länders 3- à 4-milsgräns), och slutligen att ryssarna — i olikhet med andra länder — anse sig ha rätt att tvinga ett främmande flygplan, som överskrider gränsen att landa på närmaste flygplats. Den som icke efterkommer en sådan anmodan nedskjutes, även retroaktivt, dvs. då den förmodade syndaren åter nått fritt vatten efter överträdelser. Till yttermera visso anslog man på röda flygets dag i Moskva i augusti affischer, som visade hur ryska flygplan »avvisade» främmande flygplan från kusten. Av notväxlingen och kommentarer till denna i röda flottans tidskrift framgår också, att regimen icke drar sig för fria uppfinningar och härresande vantolkningar för att stödja sin ståndpunkt. Något försök att sakligt leta rätt på sanningens pärla i Östersjödramat blev det icke från det hållet — och var väl heller icke väntat.

Det återstår emellertid att söka en rimlig förklaring varför Sovjet tillgripit så extrema medel för att hålla främmande flygplan på icke blott vederbörligt utan även betydligt längre avstånd från sina kuster. Rent tekniskt ligger det till så, att två flygplan knappast kunna bringas att sammanträffa på sätt som skett vid nedskjutningarna, om icke det anfallande planet ledes från land med hjälp av radio och radar. Ordern att skjuta har sålunda kommit från land och har varit överlagd. Detta framgår också indirekt av de ryska noterna. Man har gissat på större flottmanövrer i östra Östersjön och att ryssarna velat skydda dessa för insyn. Något belägg för att flottverksamheten under de aktuella dagarna varit livligare än eljest har man dock icke fått. Den omständigheten att det synes ha varit Östersjöflottans flyg som skjutit — det var dettas stabschef som bemötte den svenska haverikommissionen — tyder emellertid på att den sannolikaste orsaken har

att göra med marinens ömtålighet för insyn. Det kan därvid gälla omsorg om både fartygsrörelser till sjöss och fasta anordningar i land, som på ett eller annat sätt kunna röja sig för iakttagare. Vaksamheten i luftförsvaret är stor — det visades för övrigt redan då det amerikanska flygplanet sköts ned utanför Libau 1950 — och tydligen finnes både luftbevakning och jaktflyg i ungefär samma beredskap som under krig. Måhända görs skillnaden mellan det kalla och det varma kriget icke lika klar inom den sovjetiska krigsmakten som hos oss. Om emellertid de ryska militärerna trots sig kunna skjuta ned främmande flygplan även utanför territorialgränsen, så kunna de framdeles icke påräkna sin regerings stöd; den har som sagt i notväxlingen erkänt principen om det fria havet. Detta utesluter inte att nya försök till »spurlös Versenkung» kunna göras. De svenska myndigheterna ha emellertid icke inskränkt på gällande bestämmelser för flygning över Östersjön. Om man från ryskt håll möjligen syftat till att därifrån skrämma bort all annan flygverksamhet än den ryska, har aktionen misslyckats.

Den fasta tonen i de svenska noterna uppmärksammades mycket i västerlandet och föranledde många för oss smickrande kommentarer. Vår hållning i ett fall som detta inverkar förvisso på förståelsen för vårt utsatta läge och respekten för vår utrikespolitik. Den diskussion som mot slutet av sommaren kom att föras över frågan om ärendets hänskjutning till NF torde emellertid ha försvagat det goda intrycket. Herr Undén företog sig att kommentera den senaste svenska noten på ett sätt, som innebar, att hotet med FN icke var så allvarligt menat. Det torde vara ganska unikt att en utrikesminister sålunda i politiska anföranden ger regeringens noter en delvis annan innebörd. Man förstår väl oppositionspartiernas reaktion — oavsett om man tror på värdet av en hänvändelse till FN eller icke.

I all inrikes och utrikes politisering av dramat i Östersjön får icke det väsentliga falla ur minnet. För de efterlevande och för arbetskamraterna till de åtta män, som på ett så upprörande sätt bragtes om livet, och för de under räddningsflygning beskjutna kan det inträffade icke avfärdas som en »incident». Även för den svenska allmänheten bör det vara och förbli mera än så. Järnridån har för ett ögonblick slagits åt sidan och några iskalla fläckar ha sluppit ut — en handgriplig påminnelse om att det svenska folkhemmet är nära granne till ett land, där egna och andras mänskliga rättigheter aktas föga och som respekterar Östersjöns frihet lika litet som något annat slag av frihet.

INSÄND LITTERATUR

L. T.

A. Gunnar Bergman. *Idyll i skuggan*. Häft. 6: 75.

Gösta Carlberg. *Kultur och religion*. Häft. 32: 50, inb. 38: —.

Einar Edström. *Min första husse*. Häft. 3: 75.

Per Olof Ekström. *Hon dansade en sommar*. Häft. 4: 75, inb. 6: 75.

- Isaac Albert Graens. Den elektriska haren. Häft. 11: 50, inb. 15: 50.
Ernst Manker. Lyhört. Häft. 4: 75.
Gösta Moberg. Främlingslegionen. Häft. 17: 50, inb. 22: —.
Sven Ulric Palme. I den historiska trapetsen. Häft. 18: 50, inb. 23: 50.
Knut Rodhe. Föreningslagen, 1951 års lag om ekonomiska föreningen. Häft.
11: 50, inb. 14: 50.
Jordbruksatlas över Sverige. 2: a omarb. uppl. Inb. 14: —.
- Natur och Kultur.*
F. Bech och W. Godin. Stalinismen kastar masken. Häft. 16: 50, inb. 19: 75.
Sven Rydenfelt. De bostadslösa och samhället. Häft. 13: 50.
- Svenska Kyrkans Diakonistyrelse.*
Sven Danell. Gullstrand, Minnen från sju år i Estland. Häft. 14: 50, inb. 18: 50.
Robert Murray. Olavus Petri. Häft. 9: —, inb. 11: —.
- Albert Bonnier.*
Knut Samuelsson. Nordiska Kompaniet, Historien om ett varuhus. Häft. 16: 50,
inb. 21: 50.
- Norstedts.*
Ivar Sundbom. Politisk makt och ekonomiska lagar. Häft. 14: 50, inb. 17: —.
- Allhems förlag.*
Bror Olsson. Smäländskt, Studier och minnen. Häft. 14: 50.
- Gleerups.*
Hilding Johansson. Folkrörelserna och det demokratiska statsskicket i Sverige.
Häft. 18: —.
- Kooperativa Förbundet.*
Gustaf Petri. ~~Mina~~ hemvärnsår. Häft. 18: —.
- Tiden.*
Arbetarrörelsens kulturkommitté. Människan och nutiden. Häft. 4: 75.
- Byrån för ekonomisk information.*
John Jewkes. Arvet efter Labour (Samhällsdebatten nr 1).
- Centralförbundet för socialt arbete.*
Social Årsbok 1950—51. Civilt och militärt.
- Utrikespolitiska Institutet.*
Allan Degerman och Rune Eriksson. Unesco (Internationell politik 29). Häft.
3: 25.
- John Griegs Forlag, Bergen.*
Helge Giverholt. Maktspillet omkring Østersjøen (i Serien Sak og Samfunn).
Häft. 10: —.